

FREDY HIRSCH

11. 2. 1916 – 8. 3. 1944

„Příběh Fredyho Hirsche se musí skládat dohromady jako skládanka. Znalo ho velké množství lidí, ale každý jen v úzce vymezeném čase.“ (Lucie Ondřichová)

Alfred Hirsch se narodil 11. února 1916 v Cáchách do německé židovské rodiny jako mladší ze dvou dětí. Otec Heinrich Hirsch byl uzenářský mistr a vlastnil velkoobchod s potravinami. Když bylo Fredymu devět let, otec těžce onemocněl a brzy zemřel. Matka Olga Hirschová, rozená Heinemannová, tak zůstala s oběma syny sama, později se znovu vdala. Byla to velmi krásná, ale chladná a zahořklá žena. O své děti se příliš nestarala, a aby nezůstávaly často sami doma, přihlásila je do židovského skautského oddílu. Fredy se starším bratrem Paulem tak byli již od dětství členy Jüdischer Pfadfinderbund Deutschland (Německého židovského skautského hnutí). K programu hnutí patřily dlouhé pochody s „plnou polní“, zkoušky odvahy, výuka sebeobranu a první pomoci. Fredy zde postupně nacházel to, co mu chybělo v prázdném domově. Čas trávil nejraději v lesích vrchoviny Eifel nedaleko Cách, kam se svým oddílem jezdil stanovat. Poprvé se zde setkal s ideály tělesné zdatnosti, a to v něm zřejmě probudilo lásku ke sportu, hlavně ke gymnastice a různým lehkootletickým disciplínám.

Fredy Hirsch byl nápadně hezký a urostlý muž, vynikající sportovec, život mu však komplikovala jeho sexuální orientace. Od žen si udržoval odstup, nejlépe se cítil mezi chlapci, měl rád pocit družnosti, kterou prožíval v jejich společnosti. Od dospívání pro něj byla láska zdrojem neustálých problémů, odmítal přijmout to, co tělu diktoval mozek, a proto se snažil být stále zaměstnán tréninkem. Neustálá činnost mu také pomáhala zakrývat skutečnost, že i přes oblibu a sympatie, kterým se všude těšil, byl vlastně sám.

Po nástupu Hitlera k moci se začalo stupňovat pronásledování Židů. Bratr Paul s matkou a jejím novým manželem se v roce 1933 rozhodli vystěhovat do Bolívie, a tím si zachránili život. Paul, absolvent Židovského teologického semináře ve Vratislavi, tam později působil jako reformní rabín. Fredy s nimi odjet odmítl, považoval to za zbabělost a prohlásil, že pokud on se někdy odstěhuje, tak pouze do Palestiny. Rodina Hirschových se tak navždy rozdělila.

Fredy zůstal v Německu. V letech 1933–1935 žil v Düsseldorfu a ve Frankfurtu nad Mohanem, kde působil jako vedoucí Jüdischer Pfadfinderbund Deutschland. Vztahy mezi ním a členy skautské skupiny, kterou vedl, byly nejprve velmi dobré, pak se chlapcům začalo zdát, že se k nim Fredy přibližuje příliš důvěrně a oznámili to. Hirschova odlišná sexuální orientace přestala být tajemstvím.

Po vyhlášení norimberských rasových zákonů začalo jít Fredymu Hirschovi v Německu o život nejen jako Židovi, ale i jako homosexuálovi. V roce 1935 tak odešel ilegálně do Československa a po krátkém pobytu v Praze se odstěhoval na Moravu. Tamější židovská komunita mu více vyhovovala, a navíc tam žila silná německá menšina a on se snadněji domluvil. Od počátku pracoval v židovské tělovýchovné jednotě Makkabi Hacair jako trenér i jako vedoucí, tím si zajistil alespoň minimální příjem a nebyl odkázaný na milodary jako většina tehdejších uprchlíků. Podílel se na organizování sionistického hnutí a na práci s mládeží, především na sportovní výchově. Na kouzelném místě Bezpráví poblíž Ústí nad Orlicí organizoval letní tábory pro děti. Byl také členem mládežnické sionistické organizace Hechaluc, v níž se mladí Židé připravovali na emigraci do Palestiny, seznamovali se s hebrejštinou, se základy řemesel a zemědělské výroby. Své znalosti měli později uplatnit v izraelských kibucech. V roce 1939 byla do Palestiny vypravena jedna z posledních skupin, Fredy Hirsch by se byl rád připojil k odjíždějícím, los však padl na jeho přítele. On tedy zůstal, odešel do Prahy a dál se věnoval mládeži

Židé byli postupně zbavováni všech lidských práv a protižidovská opatření doléhala stále více i na děti. Nejtíživější bylo omezení jejich pobytu venku, mohly si hrát a sportovat pouze na několika málo místech. Jednou z mála výjimek bylo hřiště Hagibor (z hebrejštiny „hrdina“) v Praze-Strašnicích. Právě zde Fredy Hirsch organizoval nejrůznější hry a sportovní aktivity pro židovské děti, které tam přicházely z celé Prahy. Na Hagiboru se pro ně podařilo vytvořit plnohodnotnou náhradu za okolní zakázaný svět, s táboráky, divadelními představeními, sportovními turnaji i improvizovaným cirkusem. Fredy měl na starosti oddíl dvanácti až čtrnáctiletých chlapců, kteří měli velké štěstí, že se později dostali přes Dánsko a Švédsko na území dnešního Izraele. Židovská rada Hirschovi nabídla místo v doprovodu této skupiny, on se však, tentokrát z vlastní vůle, rozhodl zůstat.

V létě roku 1941 Heydrich nařídil zřízení terezínského ghetta. Na příkaz židovské náboženské obce odešel se skupinou židovských funkcionářů a Aufbaukommandem do Terezína i Fredy Hirsch. Jejich úkolem bylo vybudovat ghetto a vypracovat jeho organizační strukturu, Fredy Hirsch měl za úkol práci s dětmi a mládeží. První děti začaly přicházet do Terezína na konci listopadu 1941. Fredy byl v mnoha případech tou první osobou, se kterou se vyděšené po příjezdu setkaly, která je dokázala uklidnit, povzbudit a případně jim zaříditi lékařské ošetření. Byl velký pedant, vyžadoval naprostý pořádek a čistotu. Trval na každodenním cvičení a stále opakoval, že úzkostlivá osobní hygiena a udržování fyzické kondice je jedinou cestou k přežití. V ghettu organizoval nejen sportovní, ale i kulturní život. Hrál na flétnu, každý páteční večer s ním děti nacvičovaly písničky. Pod jeho vedením byly vyráběny loutky a děti s nimi hrály oblíbené stínové divadlo. Díky respektu, který měl nejen u nich, ale i mezi německými vojáky, se mu dařilo získávat věci běžně nedostupné. Byl Němec jako oni, mluvil stejným jazykem a svým sebevědomím, bezvadným zevnějškem a téměř vojenskou disciplínou jim v podstatě imponoval. Toho dokázal ve prospěch dětí využít, opatroval knihy,

oblečení, lístky na koupání v lázních a nejnútnejší sanitární vybavení. Ze všech sil se snažil svým svěřencům umožnit, aby v těžkých podmínkách ghetta mohly alespoň trochu žít jako dřív.

V létě 1943 přišly do Terezína zubožené děti z Bialystockého ghetta, které zřejmě již měly zkušenost s vražděním v plynových komorách, a proto je esesáci drželi stranou od ostatních obyvatel. Hirsch se k nim pokusil dostat, byl však přistižen a za trest poslán do Osvětimi. Byl v jednom ze dvou zářijových transportů, které představovaly v soukolí osvětimské mašinerie určitou výjimku, na rozdíl od všech ostatních neprošli vězni ihned po příjezdu obvyklou selekcí a většinou nebyli poslání do plynu, ale byli umístěni v bloku BIIb. Vznikl tak Terezínský rodinný tábor. Rodiny zde zůstaly pohromadě, muži a ženy sice žili v oddělených blocích, ale mohli se stýkat, v ostatních částech tábora byli od sebe odděleni ostnatým drátem. Říkalo se mu také český tábor, protože většina vězňů byla z českých zemí. Mezi nimi bylo i 274 dětí, které zpočátku trávil své dny společně s dospělými v přeplněných blocích. Fredy Hirschovi se podařilo přesvědčit vedení tábora, aby jim jeden blok vyhradilo, tak vznikl dětský útulek. Fredy se vzdal výhodné pozice „lágerkápa“ a stal se jeho vedoucím. Na tomto malém ostrůvku lidskosti byly děti chráněny před brutalitou panující v táboře a dostaly tak příležitost ke slušnému, byť krátkému, životu. V útulku trávil celé dny, pouze na noc odcházely ke svým rodičům. Byly také ušetřeny venkovních apelů, jejich přepočítávání probíhalo uvnitř, kde se topilo. Na bloku jedly, dostávaly tu nejen svou porci o něco výživnější polévky, ale i nejrůznější přísady, které se podařilo sehnat. I zde, v těchto nepopsatelných podmínkách, trval Fredy Hirsch na tom, aby se jeho svěřenci denně myly, udržovaly si čisté oblečení a cvičily. Představovalo to nadlidský úkol, ale byla to otázka života a smrti, nejen kvůli možným infekcím, ale upravený, čistý a zdravě vyhlížející člověk měl větší šanci, že nebude poslán do plynu. Probíhalo tu i improvizované vyučování, které sice nebylo povolené, ale otevřeně trpěné ano. Fredy Hirsch s několika mladými vychovateli, vybaveni pár knihami, spoustou fantazie a vynalézavosti, učili děti od všeho trochu. Vyprávěli jim příběhy, hráli s nimi hry, společně zpívali a hráli divadlo, snažili se smysluplně vyplnit čas, který zbýval.

Po půl roce se mezi vězni začalo proslýchat, že celý zářijový transport půjde do plynu. Obyvatelé rodinného tábora, žijící v naději na osvobození, se rozhodli ke vzpouře. Fredyho Hirsche vybrali jako svého vůdce. Ten se však nemohl rozhodnout, cítil velkou zodpovědnost za svěřené děti, a navíc si uvědomoval, že naděje na úspěch je mizivá. Vyžádal si proto hodinu na rozmyšlenou. Poté byl nalezen v bezvědomí a přivolaný lékař konstatoval otravu barbituráty. Oživit se ho nepodařilo. Někteří mu zazlívají, že selhal v rozhodující chvíli a neunesl tíhu rozhodnutí. Jiní ho obhajují, že zvolil jediný možný únik z neřešitelné situace. O okolnostech jeho smrti panují různé dohady, existuje i verze, že mu zdravotníci záměrně dali vyšší dávku uklidňujícího léku, o který požádal, aby mu zabránili vyvolat masakr. Ke vzpouře tedy nedošlo, ale hrůzná předpověď se naplnila. V noci

z 8. na 9. března 1944 bylo v plynových komorách zavražděno 3 792 židovských mužů, žen a dětí, většinou z Čech a Moravy. Tělo Fredyho Hirsche bylo spáleno v krematoriu spolu s nimi.

Terezínským ghettem prošlo asi 10 000 dětí, pro většinu to však byla jen přestupní stanice při cestě na východ – cílová stanice Osvětim-Birkenau. Každému z nich se Hirsch snažil pomoci, každé se snažil zachránit. Přežila však jen hrstka. V jejich vzpomínkách je Fredy Hirsch bez výjimky zachován jako krásný, urostlý, charismatický a hodný člověk. Všechny židovské děti ho znaly, zbožňovaly ho, byl pro ně autoritou, člověkem, který jim dával naději a hodnoty světa takového, jakým by měl být.

(Zpracovala: Jitka Haincová)

Použitá literatura:

DRDA, Adam. Naši lidé v Birkenau. *Respekt*. 3. 3. 2014, č. 10, s. 48.

HÁJKOVÁ, Anna. Utajená láska v době holokaustu. *Lidové noviny*. 8. 9. 2018, č. 209, s. 23.

KRAUSOVÁ, Dita. Fredyho sexuální preference? Irelevantní. *Lidové noviny*. 18. 9. 2018, č. 217, s. 11.

KUČA, Pavel. Příběh Fredyho Hirsche. *Lidové noviny*. 16. 4. 2016, č. 89, s. 5.

Neznámí hrdinové: krotitel esesáků. TV, ČT2, 14. 3. 2011, 20:15. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10520528904-queer/218562210900008-fredy-hagibor-hrdina/>

ONDŘICHOVÁ, Lucie. *Příběh Fredyho Hirsche*. Praha: Sefer, 2001. 113 s.

Queer: Fredy. Hagibor. Hrdina. TV, ČT2, 31. 5. 2018. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10520528904-queer/218562210900008-fredy-hagibor-hrdina/>

REDLICH, Egon a Miroslav KRYL. *Zítřka jedeme, synu, pojedeme transportem: Deník Egona Redlicha z Terezína 1. 1. 1942 – 22. 10. 1944*. Brno: Doplněk, 1995, s. 72–74, 83, 89, 98, 106, 111, 113, 115, 155, 160, 161, 166, 182, 202.

ŠIŠKA, Miroslav. Neřešitelné dilema Fredyho Hirsche. *Magazín Práva*. 8. 3. 2014, č. 10, s. 18.

Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau. Praha: Melantrich, 1994, s. 10, 43, 48, 50–58, 61, 62, 87, 91, 138, 178, 181, 182, 190.

Personální bibliografie:

<https://www.svkul.cz/wp-content/uploads/2018/12/hirsch-bibl.pdf>